

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ'NİN ORTAÖĞRETİM

TASARIMI İNCELEME VE DEĞERLENDİRMESİ

Sunuş

18 Mayıs 2019 tarihinde açıklanan Ortaöğretim Tasarımı, eğitim paydaşları tarafından uzun yıllardır dile getirilen ortaöğretimde paradigma değişikliği ihtiyacına yönelik atılmış önemli bir adımdır. Yapılması öngörülen değişikliklerin temel çerçevesini çizen tasarım incelenirken, geçmiş yıllarda Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından paylaşılan ortaöğretim kademesine yönelik değerlendirmeler ele alındı. Aralarında öğretmen, okul yöneticisi, akademisyen ve uzmanların bulunduğu çok sayıda paydaşın tasarımla ilgili görüşlerine başvuruldu.

Türkiye’de eğitime erişimde ilerlemeyi sürdürebilmek, eğitimin niteliğinde iyileşme sağlayabilmek, sosyoekonomik ve bölgesel eşitsizliklerin azalmasına katkıda bulunabilmek için ortaöğretimde yapılacak düzenlemeler büyük önem taşıyor. Bu düzenlemelere, öğrencilerin farklılaşan gereksinimlerine daha iyi yanıt verebilecek, öğretmenleri ve okulları güçlendiren veriye dayalı ve katılımcı süreçlerle detaylandırılmış adımların eşlik etmesi gerekiyor. Her gencin temel becerilerinin güçlenmesi, eğitimde eşitsizliklerle mücadele edilmesi ve sürdürülebilir kalkınma, ortaöğretimin yeniden yapılandırılmasıyla mümkün olacaktır. ERG’nin görüş ve önerileri, eğitimdeki zorluklarımıza ancak akılla, sabırla ve beraber ortak çözümler geliştirilebileceği kabulüne dayanıyor. Birçok zorluğun arka planını daha iyi anlamak için, nedenleri ve çözümleri üzerine paydaşlarla beraber akıl yürütmenin önemli olduğunu düşünüyoruz. Daha önce çeşitli kamu kuruluşları ile paylaştığımız bu belgede paylaşılan görüş ve önerilerin, Ortaöğretim Tasarımı’na ve diğer kademelerde yapılacak düzenlemelere katkı sunmasını umuyoruz.

Görüş ve Öneriler

ERG, ortaöğretimde radikal bir değişikliğe ihtiyaç olduğunu uzun süredir belirtiyor. 2007 yılından Ortaöğretim Tasarımı'nın açıklanmasına kadar geçen süre içerisinde, ERG'nin ortaöğretim sistemine ilişkin dikkat çektiği ihtiyaçlar ve yaptığı değerlendirmeler aşağıda özetleniyor:

1. 15 yaş grubundaki öğrencilerin temel bilgi ve becerilerinin ölçüldüğü Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) sonuçları, Türkiye'de öğrencilerin Türkçe, matematik ve fen alanlarında eğitimin sonraki kademeleri ve toplumsal yaşam için gerekli olacak bilgi ve beceriye sahip olmadığını gösteriyor. Temel becerilerin kazandırılmasına ek olarak, bu kademede kazanılan becerilerin çağın ihtiyaçlarına (bilişim-iletişim okuryazarlığı, yabancı dil bilgisi, disiplinlerarası geçişkenlik) cevap vermelidir. Düzenlemeler yapılırken, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim arasındaki uyum daha fazla gözetilmelidir.
2. Ortaöğretimde yapılacak düzenlemeler, öğretmenlerin mesleki anlamda güçlenmesini desteklemeli ve öğretmeni odağa almalıdır. Bu bağlamda, öğretmenleri birçok farklı kanaldan besleyen, etkileşime dayanan metotları kullanan, akran koçluğunu harekete geçiren, okul temelli ve yaygın bir hizmetiçi eğitim mekanizmasına ihtiyaç var.
3. Ortaokul ve ortaöğretimde öğrenciler üzerindeki sınav baskısı, eğitim sistemini olumsuz etkiliyor. Ortaöğretimde okul türleri arasındaki başarı farkı, sınav baskısının nedenlerinden biridir. Kademeler arası geçişte sınav baskısını ve okul türleri arasındaki farkları azaltacak uygulamaların tasarlanması gereklidir. Mesleki eğitim ve akademik eğitim arasındaki farklar azaltılmalıdır.
4. Seçmeli derslerin etkili ve istenen hedefe yönelik uygulanabilmesi için okullar arası imkan farklılıklarının giderilmelidir,
5. Ortaöğretimde, kişisel gelişim ve sosyal katılımı önceliklendiren, daha esnek ve okullar arası geçişe olanak sağlayan bir yapıya geçilmelidir. Bunun için atılacak adımların belirlenmesi, eğitim paydaşlarının ve ilgili kademelerden öğrencilerin katılımı ile yapılmalıdır.
6. Ortaöğretim, yükseköğretime geçişte bir ara kademe ya da işsizlik sorununun çözümü olarak görülmemeli, gençlerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.
7. Ortaöğretimle ilgili planlamalarda, öğrencinin bu kademeye başlamadan önceki durumu ve kademe sonunda hangi yeterliliklerle mezun olmasının hedeflendiği belirlenmelidir.
8. Öğrencilerin kazanması gereken beceriler sınıflandırılmalı ve bu becerilerin nasıl ortaya çıkacağı detaylandırılmalıdır.

Bu değerlendirmeler incelendiğinde, ortaöğretimde **temel becerilerin geliştirilmesi, öğretmenlerin desteklenmesi, sınav baskısının azaltılması, okullar arası farkların giderilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması** ile **planlama ve uygulama sürecinin iyi yönetişimini** sağlamaya yönelik ihtiyaçlar olduğu görülüyor. Ortaöğretim Tasarımı, bu ihtiyaçlara yönelik bazı düzenlemeler içeriyor. Paylaşılan tasarımın geliştirilmesine yönelik görüş ve öneriler aşağıda paylaşılıyor:

Temel Becerilerin Geliştirilmesi

Ortaöğretim Tasarımı ile öğrencilerin ders yükünü azaltmak amaçlanırken temel becerilere odaklanan derslere müdahale edilmeden ders sayılarının azaltılması olumlu bir düzenlemedir. Buna ek olarak, matematik, fen bilimleri, sosyal bilimler ve yabancı dil derslerinin 10 ve 11. sınıflarda tüm öğrencilerin programında yer alacak olması, öğrencilerin bu alanlarda temel yetkinliklere sahip olmasına katkı sağlayabilir. Tasarımın temel becerilere etkisinin daha kapsamlı değerlendirilebilmesi için, öğretim programlarının ve öğretmen gelişim planının kamuoyuyla paylaşılması ihtiyacı var. Öğretim programlarının açıklanmasıyla birlikte, 2023 Eğitim Vizyonu'nda olduğu gibi, tasarımın felsefesi, amacı ve beklenen çıktılarının, çıktıları ölçebilmek için belirlenmiş göstergelerle birlikte kamuoyuyla paylaşılması önemlidir. Bütüncül ve kapsamlı değerlendirme yapabilmek için öğretim programlarına yönelik detayların paylaşılması ihtiyacı, ERG'nin bu değerlendirme notu için görüştüğü tüm paydaşlar tarafından da dile getirildi.

Tasarım ile her öğrencinin kendine özel ders programı oluşturabileceği anlaşılıyor. Bu durumda, ders seçimlerinden bağımsız olarak, mezunların sahip olması gereken beceriler tanımlanmalı ve mevcut sistemde temel becerilerin kazanılmasının önündeki engellere yönelik analiz yapılmalıdır. Yeni öğretim programları hazırlanırken, temel kazanımların öğrencilere nasıl aktarılacağı, kazanımların nasıl ölçülüp değerlendirileceği de detaylandırılmalıdır. Atılacak adımlarda, okul öncesi, ilkokul ve ortaokulda yapılacak düzenlemeler ile kademeler arası uyumun artırılması çalışmaları eşzamanlı ilerlemelidir. Ortaöğretim öncesi tüm kademelerde temel becerilerin kazandırılmasına yönelik çalışmaların ortaöğretime etkisi ele alınmalıdır.

Öğretmenlerin Güçlenmesi

Yayımlanan uygulama takviminde, önceliğin öğretmen eğitiminde olması, ilgili kademelerde öğretmen eğitiminin tamamlanmasının ardından uygulama aşamasına geçileceğinin belirtilmesi, özellikle öğretmenleri yeni sürece hazırlamak adına olumlu bir gelişmedir. Öğretmen eğitiminin etkisinin daha kapsamlı değerlendirilebilmesi için, bu sürece ilişkin detayların paylaşılmasına ihtiyaç var. Öğretmen eğitimleri, etkileşime ve ortak çalışmaya dayalı olmalı ve kuram ile uygulamayı birbiriyle ilişkilendirmelidir. Üzerinde çalışıldığı belirtilen Öğretmen Gelişimi Modeli, öğretmenlerin birbirinden öğrenmesini ve yeni yöntemler uygulamasını teşvik eden eğitim programları içermelidir.

Tasarım ile ortaöğretime eklenen yeni derslere bakıldığında, bu derslerin öğretmenlerin daha önce eğitim almadıkları konulara yönelik bilgiler içeriyor. Halen uygulanmakta olan tek disipline dayalı müfredattan, bütünlük müfredata geçmek, yan alan uygulaması ve sertifika programlarının ötesinde sürekli bir mesleki gelişim modeli ve öğretmen yetiştirme stratejisi gerekiyor. Buna ek olarak, öğretmenlerin daha fazla öğrenci merkezli pedagojiyi benimsemesi ve öğrenme çıktılarını daha kapsamlı şekilde değerlendirebilmesi önemlidir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenlerin mesleki özyeterliliğinin desteklenmesi de öğretmen eğitimlerinde göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlara ek olarak, ERG tarafından paydaşlarla yapılan görüşmelerde, tasarımla birlikte ders çizelgesinde yapılan değişiklikler, yeni eklenen dersler ve Hayal-Etkinlik-Yaşam (HEY) modülünün norm kadro durumunu ve öğretmen ihtiyacını nasıl etkileyeceğine dair sorular oluşturduğu görüldü.

Sınav Baskısının Azaltılması

Ortaöğretim Tasarımı'nda, sınavın öğrenciler için bir amaç olmaktan çıkarılıp bir araca dönüşeceğinin ifade edilmesi olumlu bir gelişmedir. Tasarımın bu amaç doğrultusunda ne kadar etkili olabileceği ancak yükseköğretime geçiş modelinin de tasarlanıp kamuoyuyla paylaşılmasının ardından daha bütüncül olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin, yeni tasarımın getirdiği derinleşme ve ilgi alanlarına yönelme imkanından tam olarak faydalanabilmeleri için, öncelikli olarak, mevcut sistemde onları bazı dersleri almaya mecbur bırakan sınav baskısının ortadan kalkması gerekiyor. Mevcut sistemde, yükseköğretime geçiş sınavı, okulları ve öğrencileri alan seçimine yönlendiriyor. Öğrencilerin de, sınavda başarılı olma kaygısıyla, ilgi alanları olan değil, sınavda sorumlu olacakları dersleri seçmeyi tercih ettikleri görülüyor. Üniversite sınavı baskısı devam ederse, 12. sınıf programında yer alan ders destek çalışmaları, kişisel gelişim ve rehberlik saatlerinin amacına uygun yürütülmesi için kontrol/izleme

mekanizması geliştirilmesi gerekebilir. Diğer yandan, tasarımla birlikte 12. sınıfın ders programında yapılan değişikliklere bakıldığında, bu sınıf seviyesinde öğrencilerin seçtikleri disiplinlerüstü kariyer derslerinin doğrudan sınavla alakalı olmayan dersler olması, öğrencilerin ilgi alanları olan derslere yönelmelerini sağlayabilir.

Sınav baskısının öğrencinin öğrenme deneyimini etkilediği diğer bir kademe de ortaokuldur. Ortaöğretimde okulların türlere bölünmüş olması ve okullar arası nitelik farklılıkları, ortaokul öğrencilerinde sınav baskısı yaratıyor. 2017 yılında ortaöğretime geçiş sisteminde düzenleme yapılmış olmasına ve daha az öğrencinin merkezi sınava girmesi amaçlanmasına karşın, son iki senede yapılan merkezi sınavlara neredeyse bütün 8. sınıf öğrencileri girdi. Öğrenciler rekabetçi sınav sistemlerine göre okullara yerleştirildikçe okul türleri ve okullar arasındaki başarı ve nitelik farkları yoğunlaşıyor. Öğrencilerin, merkezi sınav başarısına, ebeveynlerinin öğrenim ve sosyoekonomik durumunun olumlu etkisi düşünüldüğünde, rekabetçi sınav sistemleri, okulların sosyoekonomik duruma göre ayrışmasına da sebep oluyor. Bu bağlamda, akademik ve mesleki eğitim arasındaki farkın azaltılması ve imkân anlamında dezavantajlı okullara yönelik yapılacak iyileştirmeler, öğrenciler için merkezi sınavın önemini ve öğrencilerin sınava girme oranının azalmasını sağlayabilir. Okul türleri arasındaki farkların azaltılmasına, farklı okul türleri arasında geçiş imkanları yaratılması da katkıda bulunacaktır. Bu da, lise tercih döneminde öğrencilerin üzerindeki baskıyı azaltabilecek bir uygulamadır.

Okullar Arası Farkların Giderilmesi ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması

2023 Eğitim Vizyonu'nda "Okullar Arası Başarı Farkı Azaltılacak" hedefinin bulunması, okullar arası nitelik farklarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapıldığının ifade edilmesi önemli ve olumludur. Bununla birlikte, paylaşılan Ortaöğretim Tasarımı'nın, şartları elverişsiz okulların fiziksel ve sosyal imkânların genişletilmesi bağlamında nasıl adımlar içereceği kamuoyuyla henüz paylaşılmadı. Önemli bir rol üstleneceği öngörülen, "ders destek çalışmaları, kişisel gelişim ve rehberlik" alanına ise sadece 12. sınıflarda yer veriliyor. Bu belge kapsamında görüşülen paydaşlar da "Bu tasarım ile fırsat ve imkan eşitliği sağlanabilecek mi?" ve "Fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması yönünde hangi adımların atılması planlanıyor?" sorularını dile getirdi.

Ortaöğretim Tasarımı'nın bütün okullarda etkili uygulanabilmesi için öncelikle ikili eğitim problemi çözümlenmelidir. Uygulamalı eğitime vurgu yapan tasarımda, tüm okulların laboratuvar, atölye, kütüphane, spor salonu gibi özel öğrenme ortamlarına sahip olması ve tüm okullara internet erişimi sağlanması gerektiği anlaşılıyor. MEB'in tasarıma yönelik yapacağı yeni bilgilendirmelerde, ikili eğitim probleminin ve okullarda bulunan eksiklerin nasıl çözüleceğine yönelik adımların da kamuoyuyla paylaşılması önemli olacaktır.

Tasarıma ilişkin yapılacak çalışmalarda, hem farklı devlet okulu türleri hem de devlet ile özel okullar arasında önemli ölçüde imkan farklılıkları bulunduğu dikkate alınmalıdır. Toplumsal eşitsizlikleri giderme hedefi de olan tasarımın, eşitsizlikleri derinleştirme riski hiçbir koşulda göz ardı edilmemeli, önleyici tedbirler alınmalı ve bunlarla ilgili atılacak adımlar kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

Dezavantajlı gruplar temelinde eğitimde başarı, ortaöğretime ve yükseköğretime erişim ile ilgili açık hedefler konulması, bu hedeflerin sürekli izlenmesi ve geliştirilmesi, dezavantajlı gruplardaki öğrencilerin desteklenmesi için önemlidir. Hedeflerin, farklı veri ve araştırmalar kullanılarak, hem MEB planlama belgelerinde yer alması, hem de sivil toplum örgütleri tarafından izlenebilir nitelikte olması, tasarımın gelişimi ve paydaş katılımı çerçevesinde önceliklendirilmelidir. Tasarım çerçevesinde yapılacak düzenlemelerle, eğitimin toplumsal eşitsizlikleri azaltıcı potansiyeli en üst düzeyde kullanılmalıdır. Daha eşitlikçi bir eğitim sistemi için bir uçta erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırmaktan, diğer uçta ortaöğretim sonrasında beceri edinmeye yönelik yaygın eğitim fırsatlarını geliştirmeye kadar geniş bir yelpazede politikaları eşzamanlı olarak düşünmek, oluşturmak ve uygulamak gerekiyor.

Planlama ve Uygulama Sürecinin İyi Yönetişi

Ortaöğretim Tasarımı'nın hazırlık sürecinde katılıma önem verildiğinin, başta öğrenciler olmak üzere, öğretmenler, uzmanlar, akademisyenler gibi eğitim paydaşlarının görüşlerinin alındığının belirtilmesi olumlu bir adımdır. Ortaöğretime ilişkin yapılacakların önce 2023 Eğitim Vizyonu'nda duyurulması, uygulamaya başlanmasından bir yıl önce de temel çerçevesinin paydaşlarla paylaşılması yönetim bağlamında olumludur. İyi yönetim ilkelerinden saydamlık bağlamında, tasarımın hazırlık sürecine kimlerin katıldığının ve buna ilişkin detayların kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Benzer şekilde, Ortaöğretim Tasarımı hazırlanırken yararlanılan araştırma ve çalışmaların da kamuoyuyla paylaşılması, sürecin saydamlığına katkı sağlayacaktır. Tasarımın bundan sonraki adımlarına paydaşların nasıl katılacağına da paylaşılması önemlidir.

Katılım ile ilgili olarak değerlendirilmesi gereken bir konu da belgenin açık ve anlaşılabilir olmasının sağlanmasıdır. Yeni tasarımın iyi anlaşılması ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi için yapılan tüm paylaşımların açık ve anlaşılır olması önemlidir. Tasarımın, paydaşların daha iyi bildiği mevcut sistemle karşılaştırılarak anlatılması, getirilen yeniliklerin ve yeni tasarımda da devam edecek uygulamaların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Buna ek olarak, tasarımı anlatmak için kullanılan bazı ifadelerin daha açık bir şekilde tanımlanması anlaşılmasına katkı sunacaktır. Örneğin, tasarıma ilişkin yapılacak tanıtım ve bilgilendirme etkinliklerinde, "bütünsellik", "deneyimsel öğrenme", "disiplinlerüstü yaklaşım", "sistem kavramı" gibi tasarıma ilişkin ifadelerin tanımlarıyla birlikte kamuoyuyla paylaşılması önemli olabilir.